

škole krajem XVIII. veka«, v kateri obravnava probleme šolstva v terezijanski dobi v Vršču. Dalje podaja Slavko Gavrilović v razpravi »Teodor Avramović-Telo« življenjepis in pomen Ticana posebno za časa kmečkega upora leta 1807, po katerem je upor dobil tudi ime »Ticanova buna«. Kosta Milutinović piše biografijo »Jovana Pavlovića« ter o pomenu njegovega dela kot urednika časopisa »Pančevac« v Pančevu. Prikazuje pa tudi drugo kulturno in politično delo Pavlovića. Milenko Filipović nas zopet seznanja v razpravi »Levirat i sororat kod Srba, Hrvata i Arbanasa« z dragocenimi podatki etnološke narave o teh dveh navadah, ki so se ohranile skoraj do današnjih dni na Balkanu. O mlinih v Banatu »Vodenice u Banatu« razpravlja Milan Milošev, medtem ko Aleksander Kukin in Nikola Milojević razpravljata o »Geoloških in hidrogeoloških prilikah Novog Sada sa naročitom osvrtom na arteske bunare jednog kupatila«.

V oddelku priloge in gradivo imamo nekaj člankov, ki se dotikajo zgodovinskih momentov, dalje umetnostno zgodovinskih, umetno obrtnih, etnografskih in botaničnih problemov. Takšni so članki Milana Tokina »Vršac u Sterijinom književnom stvaranju«, Slavka Gavrilovića »Pismena zaostavština Dr.-a Ilije Vučetića u Vojvodjanskom muzeju«, Bis. Gavrilović »Neki drvorezbarski centri u Vojvodini«, Jovana Sevdića »Neki podaci o dva manje poznata vojvodjanska slikara prve polovine XIX veka«, Rastka Rašajskog »Arsa Teodorović i Pavle Curković u Vršču«, Pavla Jevtića »Marko Nešić«, Branka Vasilića »Vojno-graničarske zgrade u Sremskoj Mitrovici«, Trive Krstonošića »Cehovi i pojava prvih zanatlijskih udruženja i zadruga u Vojvodini«, ter vrsta podobnih člankov Rajka Veselinovića, Mirka Sulmana, Vere Milutinović, Marije Stojadinović, Milorada Marčetića in Nade Babić.

Sledijo razna poročila iz muzejev, ki obsegajo zgodovino galerij in muzejev, dalje poročila o raznih razstavah, posameznih objektih v zbirkah itd. Poseben oddelek je tudi sedaj posvečen varstvu kulturnih spomenikov v Vojvodini, kjer tokrat Miloje Milošević in Jovan Nešković obravnavata z zgodovinskega gledišča arhitektonske objekte samostana Mesić. Po kritikah in prikazih ter bibliografiji Vojvodine sledi poročilo o zamenjavi publikacij.

Jos. Korošec

Archaeologia Iugoslavica I, Beograd 1954, 138 str.

Po nekajletnih pripravah in dveletnem tisku je končno prišel na svetlo prvi zvezek *Archaeologiae Iugoslavicae*, glasila, ki ga izdaja Društvo jugoslovanskih arheologov. Tehnično je prva številka tega glasila še kar zadovoljiva tako glede tiska, kakor tudi glede reprodukcij. Vsebinsko pa zajema arheološko gradivo do srednjega veka.

Milutin Garašanin obravnava v članku »Zur Zeitbestimmung des Beginns der Vinča Kultur« vprašanje absolutne kronologije začetka vinčanske kulturne skupine. Prezema Milojevićevo datacijo, katero je pred tem nakazal že Holste. Začetno dobo I. vinčanske faze, ki jo Garašanin imenuje vinčansko-tordoška faza, postavlja v 2600 pr. n. e. Svojo datacijo pa skuša podkrepiti s sorodnostjo kulture v Tigani ter z onimi, ki so bile pod konec mlajše kamene dobe na Kreti. Kot zelo močan argument so mu pa tudi antropomorfne vinčanske vaze, ki so identične z oblikami iz Troje II.

V članku »Quelques éléments nouveaux sur les vases du type de Butmir« prinaša A. Benac nekaj novih momentov o vazah tipa Butmir, s katerimi skuša najdišče Nebo povezati s kulturami v centralni Evropi ter s kulturami v jugovzhodni Evropi, posebno pa s Podonavjem. Tako n. pr. trakasti ornament na eni fragmentirani vazi s cilindričnim spodnjim delom ter s plastično predstavljenom nogo neke antropomorfne vaze povezuje kulturno in kronološko s kulturno ostalino Bükk III skupine. Na drugi strani pa zopet vidi med posameznimi elementi povezavo s slavonsko kulturo preko najdišča na Gradini Alihodže. V zelo razširjenem ornamentu cikcakaste linije vidi avtor tudi povezavo s slavonsko kulturo, tako da bi zadnje faze butmirske kulturne skupine bile v zvezi z začetkom razvoja slavonske kulture. Na temelju tega sodi, da bi se začetek butmirske skupine v absolutni kronologiji mogel postaviti v II tisočletje, t. j. še v čisti neolitik, medtem ko zadnja faza te kulture prehaja že v bronasto dobo in izgublja svojo karakteristiko. Po avtorjevem mnenju je kultura na najdišču

Nebo kulturno preživela druge paralelne kulture. Zveza z Bükk kulturno skupino naj bi pa bila posredno, po nam neznani smeri. Avtor dalje prevzema tudi hipotezo Garašanina, po kateri naj bi se tiška kultura razvila neodvisno od Bükk kulture. Na temelju tega sklepa, da naj bi zadnja faza butmirske kulture bila paralelna s tiško kulturo II.

M. Grbić objavlja v članku »A Neolithic Statuette from Bečej in Banat« žensko sedečo statueto, ki drži v krilu veliko polkroglasto skodelo. Mesto najdišča ni znano, avtor pa sodi, da je najdena v Bordjošu, zato ker ima statueta plast apnenca, podobno kakor jo imajo tudi ostali keramični objekti s tega najdišča. Statueta nima analogij. Avtor jo opredeljuje glede na ornamentiko in glede na fakturo v mlajši neolitik, in sicer srpskokrsturskemu stilu tiške kulture, nekako v leto 2000. Služila naj bi kulturnim potrebam.

Naslednjo razpravo je napisala Draga Garašanin »Quelques éléments datant la civilisation de Bujanj-Hum«. V njej obravnavava kulturne ostaline, najdene leta 1954 na Humski Čuki, ki so pa danes žal brez podatkov. Nekatero predmeto tolmači avtorica kot import, druge pa kot imitacijo. Ker so oblike posod na Humski Čuki karakteristične za bronasto dobo Makedonije, išče Garašanin analogije v grških kulturah, kot so primeri kup na nogi v starejši heladski kulturi III, itd. Kronološko deli avtorica, glede na analogije, bujanjsko-humsko skupino v dve fazi s srednjo mejo okoli leta 1900. Avtorica tudi sodi, da se je ta kultura v severni Srbiji dalj časa zadržala kakor pa na jugu.

V članku »Ein interessanter Rhytonfund in Ljubljana« objavlja J. Korošec nekaj objektov, najdenih v žganem grobu na dvorišču SAZU v Ljubljani, med katerimi sta najbolj zanimiva dva ritona, skodela na nogi ter nekaj fragmentov bronastega nakita. Avtor opozarja na zanimivo ornamentiko, kakor tudi na posamezne druge detajle, ki spominjajo na keramiko Ljubljanskega barja.

K. Prijatelj obravnava v članku »Einige hellenistische Elemente in der Skulptur des antiken Salona« vpliv helenizma na antično skulpturo Salone. Tako vidi avtor vpliv helenizma na nekaterih malo znanih skulpturah, kakor so scena z Nila, glava črnca, torzo črnca in statua Loliae Secundae. Ta dela se po mnenju avtorja morejo tolmačiti ali kot zanimiva varianta, ali kot import, ali pa kot delo pod lokalnim vplivom.

V članku »Iconographie de Mithra tauroctone dans la province romaine de Dalmatie« objavlja B. Gabričević poleg že znanih spomenikov kulta boga Mitrasa nove fragmente, ki so bili odkriti v zadnjih desetih letih v Saloni in njeni najbližji okolici. V članku skuša tudi ugotoviti vpliv posameznih pokrajin, ki so dale elemente za širjenje tega kulta. Pri vsem prihaja do sklepa, da vpliv severne Italije na Dalmacijo ni dolgo trajal, temveč se je glavni vpliv vršil čez Podonavje.

Novo najdbe iz starokrščanske nekropole Manastirine v Saloni nam podaja D. Rendić-Miočević v članku »Neue Funde in der altchristlichen Nekropole Manastirine in Salona«. Avtor sodi, da so meje te nekropole bile veliko širše, kakor so doslej sodili. Ravno tako so odkrili pri slučajnih delih tudi še druge nekropole.

Zanimiva je razprava Z. Vinskega »Gibt es frühslawische Keramik aus der Zeit der südslawischen Landnahme«. Na to vprašanje ga je navedlo osem bolj grobo izdelanih posod z raznih lokalitet, od katerih pa polovica predstavlja slučajne najdbe. Vprašanje pa je, koliko te vaze res predstavljajo slovansko delo. Za marsikatero je mogoče dvomiti. Poleg tega pa tudi datacija vseh teh posod ne bo popolnoma točna.

O kadičnici iz Kuršumlije, ki je po mnenju M. Čorović-Ljubinković edina tega tipa na Balkanu poleg še enega primera iz Carigrada, imamo poročilo v članku »L'encensoir des environs de Kuršumlja«. Avtorica sodi, da je ta kadičnica palestinskega izvora, datira jo pa v VII. stoletje, čeprav ima neke elemente, ki bi dovoljevali tudi starejšo datacijo.

V članku »A propos de l'église de Pribina à Blatnograd-ville de Balaton«. Lj. Karaman ugovarja dosedanjemu tolmačenju cerkve, odkrite v Blatnogradu.

Za revizijo starohrvaških izkopanin se zavzema S. Gunjača v članku »Necessité d'une révision des fouilles d'époque croate ancienne«. Avtor sodi, da je revizija starejših raziskovanj nujna, kar so pokazala tudi nova izkopavanja z namenom revizije.

V članku »L'église de Sainte-Sophie à Salonique et son reflet dans deux monuments postérieurs en Macédoine et en Serbie« sodi Dj. Bošković, da sta cerkev sv. Bogorodice v Drenovu (Makedonija) in cerkev v Stari Pavlici (Srbija) delani po vzgladu cerkve sv. Sofije v Solunu. Prvo datira v XI. oziroma najkasneje v prvo polovico XII. stoletja, drugo pa konec XII. stoletja.

C. Fisković v članku »Fragments du style roman à Dubrovnik« podaja in datira nekaj fragmentov spomenikov romanskega stila, ki so se ohranili po potresu leta 1667 v Dubrovniku. Casovno spadajo v XII. in XIII. stoletje.

Paola Korošec

Dagmar Selling: Wikingerzeitliche und frühmittelalterliche Keramik in Schweden. Stockholm 1955, 277 str., 72 tabel, 63 slik v tekstu in večje število tabel v tekstu.

V obširnem delu nam Dagmar Selling podaja vikinško zgodnjersrednjeveško keramiko, najdeno na Švedskem. Delo je avtorica zaradi boljšega pregleda razdelila na štiri poglavja z uvodom, v katerem nam daje obširen pregled o tehniki in pa o terminologiji, pri čemer zelo detajlno govori o fakturi, oblikovanju, žganju in ornamentiki posameznih posod.

Pri študiju materiala je avtorica prišla do sklepa, da se čiste vikinške najdbe v glavnem nahajajo okoli jezera Mälars. Te najdbe naj bi bile tudi najstarejše, medtem ko so one, ki se približujejo bolj srednjemu veku, usmerjene proti naselbinam, ki obstajajo še danes oziroma bolj proti morski obali in proti otokom.

Tako je avtorica za svoje delo uporabila kot temelj keramiko z otoka Björkö na Mälarskem jezeru, kjer se je nahajala prva naselbina iz vikinške periode. Tu je odkritih 1200 grobov. Med keramiko, ki se je tu odkrila, so bili tudi primeri keramike s področja Rena dalje s področja južne obale Baltiškega morja in pa iz jugozahodne Finske. Ta keramika se od vikinške razlikuje po boljši fakturi, drugih oblikah in po ornamentiki. Avtorica je prišla do tega sklepa zato, ker so v vikinškem času, t. j. po rimski dobi keramični izdelki degenerirani, medtem ko so ostali izdelki te vrste na Švedskem v vsakem pogledu veliko boljše izdelani in celo drugače žgani kakor pa domača keramika. Poleg teh dveh skupin pa avtorica razlikuje tudi še domačo keramiko, ki je bila izdelana pod vplivom tuje importirane keramike.

Avtorica meni, da se keramično gradivo srednjega veka z najdišč v Sigtunu, Lundu in Kalmaru ne more komparirati z vikinško keramiko, ki je najdena v drugih severnih zemljah, ker je tam zastopana v zelo malem številu. Ravno tako sodi, da dajejo zahodna in slovanska področja zelo pomanjkljive možnosti za absolutno datiranje takšnih najdb, posebno v zgodnejšem času. Zato se opira avtorica le na stratigrafijo najdišč v Bachbettu. Slovanska najdišča na zahodu pa nudijo sigurne podatke za datacijo šele po X. stoletju glede na najdbe novcev.

Upoštevajoč vse momente datira avtorica najdbe iz Björkö v čas od IX. in v X. stoletje. V isto periodo pa daje tudi nekatere druge lokalitete, ki se drugače ne dajo datirati. Za konec datiranja mlajše faze pa jemlje krščanstvo, ki se je v Švedski utrdilo pod konec XI. stoletja.

Keramiko deli avtorica na 4 glavne skupine glede na oblike, način žganja in po fakturi. V A I. skupino stavlja keramiko iz žganih grobov, ki je na začetku vikinške dobe dospela iz zahodne Evrope na Švedsko. Ta keramika je v glavnem predstavljena z vrči ter fragmenti lijakastih in kroglastih posod. A II. skupina pa predstavlja keramiko, ki je na Švedsko prišla iz slovanskih pokrajin. Posode te skupine deli na tri podskupine ter na tri razvojne faze. Vsa ta keramika je groba, izdelana iz zemlje pomešane z drobci kremenjaka, na zunanji strani pa prevlečena s plastjo finejše gline. Žgana je od črne do rjavo-sive in rdečkaste barve, a ornamentirana s horizontalnimi linijami in valovnicami ter z znaki na dnu. Takšna slovanska keramika, ki je imela na Švedskem velik vpliv na keramiko A IV. ni ravno česta, obsega pa periodo svojih 400 let. Izvzev na lokalitetah v Birki, Sigtuni in Lundu se najde zelo redko, medtem ko se v starejših najdiščih javlja samo v posameznih tipih. Delitev čisto slovanske keramike A II. od domače švedske A IV., je zelo težka ne glede na to ali je ornamentirana ali neornamentirana. Avtorica meni, da delitev slovanske keramike, kakor so jo napravili Knorr, Poulik, Götze in drugi za področje Švedske